

*Джаббарова С.А.,
доктор філософії з економіки
Інститут природних ресурсів
Нахчіванського відділення НАН Азербайджану
Григор'єва О.В.,
кандидат економічних наук, доцент,
Полтавський національний технічний університет
імені Юрія Кондратюка*

Проблеми адаптації молоді на ринку праці

Анотація. В статті розглянуто основні чинники, що характеризують сучасний стан ринку праці Нахчіванського економічного району Азербайджану та України, проаналізовано ключові проблеми, що виникають на ринках праці обох країн, визначено основні фактори, які позитивно або негативно впливають на його стан. Охарактеризовано безробіття як найбільш негативне явище на ринках праці країн, розглянуто тенденції зміни рівня безробіття країн, проаналізовано частку молоді серед зареєстрованих безробітних. Визначено основні напрями, що дозволять знизити безробіття серед молоді, дозволять адаптуватися їй на ринку праці.

Ключові слова: ринок праці, безробіття, зайнятість, молодь

*Jabbarova Sevinj,
PhD in economics
Nakhchivan Branch of ANAS Institute of Natural Resources
Hryhoryeva Olesya
PhD in economics, associate professor,
Poltava National Technical Yuri Kondratyuk University*

Problems of adaptation are young peoples at the market labours

Annotation. Basic factors that characterize a modern market of labour of Нахчіванського of economic district of Azerbaijan and Ukraine condition are considered in the article, key problems that arise up on the labour-markets of both countries are analysed, basic factors that positively or negatively influence on his state are certain. Unemployment as most negative phenomenon is described on the labour-markets of countries, the tendencies of change of unemployment of countries rate are considered, part of young people is analysed among registered безробітних. Basic directions that will allow to bring down unemployment among young people are certain, will allow to adapt oneself to her at the market of labour.

Keywords: labour-market, unemployment, employment, young people

У кожній країні стан рівня зайнятості і її структура, передусім, залежить від рівня розвитку структури економіки, кількісного і якісного складу наявних трудових ресурсів і відповідно до цього, пропорційного розміщення виробництва і сфери послуг, рівня розвитку галузей матеріального і нематеріального виробництв.

Вивчаючи і аналізуючи проблему про утримування на підприємствах зайвих робочих сил, деякі економісти відмічають, що в перші роки проведення корінних перетворень підприємства не виявляли цікавості щодо звільнення від зайвих робітників. Слід зазначити, що збереження зайвих робочих сил на підприємствах пов'язане не лише з їх екстенсивним використанням, а також з переведенням певної частини робочого контингенту на режим неповного робочого часу, відправлення їх в примусові відпустки. Ці заходи мали як об'єктивні, так і суб'єктивні причини. Приблизно для усіх пострадянських держав були характерні наступні причини: недопущення у трудових колективах соціальної напруги, їх соціальна відповідальність і опір профспілок, очікувана потреба на виробництво продукції, збереження фаховості кадрового потенціалу, тенденція свого статусу і спрощення отримання дотацій, економія податків для збільшення фонду заробітної плати [2, с.343; 3, с. 111].

Відомо, що на структуру рівня зайнятості населення величезний вплив роблять інновації, їх використання і розподіл робочої сили завжди знаходяться в центрі уваги. Але слід зазначити, що громадський розподіл праці, структура зайнятості залежно від пересування працівників, перерозподіли трудових ресурсів між галузями і усередині галузі, як при плановому господарюванні, так і в умовах ринкової економіки завжди була суперечлива. Але в системі ринкових стосунків цей процес ще більше посилюється та стає некерованим.

Сьогодні молодь, що закінчує вищі і середньо-технічні учбові заклади, не отримує напряму на роботу і навіть немає системи забезпечення роботою за вимогами і потребами. Слід підкреслити, що усе протиріччя цим не обмежується, воно має глибші і ґрунтовніші причини. На нашу думку, вони полягають в наступному:

- ні в усіх галузях економіки використовуються інновації, не здійснюється економія робочої сили;
- вплив науково-технічного прогресу на якість і кількість робочої сили носить різнобічний характер, пов'язаний зі змістом і значенням кожного з цих показників;
- в обсязі виробництва по галузях, чисельності працівників, стані та тенденціям щодо бажаної динаміки продуктивності праці;
- придатності робочої сили для інших галузей;
- неможливості регулювання руху робочої сили усередині галузі і між галузями в умовах ринкової системи;
- перехід робочої сили з однієї галузі в іншу вимагає величезних фінансових витрат для їх перепідготовки;
- при зміні робочого місця між галузями і спеціальностями працівники проявляють різні позиції (втрати різних пільг, труднощі з адаптацією робітників на новому місці тощо);
- існує проблема відповідності вимогам зміни ринку праці, зміни в русі робочої сили, усередині галузі і між ними, відсутність конкретного ринкового механізму про розподіл робочої сили по галузях і між галузями (окрім пропозиції і попиту).

Разом з вказаними вище заходами на зміну структури зайнятості вплинули і інші чинники: формування багатоукладної економіки, зміна галузевої структури виробництва, формування ринкової системи економіки та інше.

Перехід країн до ринкових економічних відносин сприяв розвитку неформальних економічних структур. Сюди відноситься в основному нерегульовані види діяльності, такі як: незареєстрована вулична торгівля, виконання разових робіт або надання послуг. Підвищується роль цього сектору у збільшенні рівня зайнятості і зменшенні безробіття. Відомо, що працівники цього сектора, в основному, приїжджі з сільських місцевостей,

вимушені переселенці і інші групи населення. Але працюючі в цьому секторі отримують менше заробітну плату, ніж у формальному секторі, вони не мають можливості зберегти робочі місця, отримувати пенсію за віком тощо. В той же час неформальний сектор є основним джерелом доходу для певних груп людей і створює можливість в перспективі мати роботу у формальному секторі. Але, незважаючи на це, в сучасних умовах люди, що втратили свої постійні робочі місця, залишаються віч-на-віч з безробіттям, що є серйозною соціально-економічною проблемою.

Безробіття є дуже складним і багатостороннім суспільним процесом і має економічні, політичні, демографічні, психологічні, духовні та інші негативні наслідки. Проте на сьогодні в економічній літературі не існують розроблених критеріїв та показників для визначення втрати економіки у зв'язку із безробіттям.

Тому важливою є розроблення особливої методики для визначення втрат і міри впливу безробіття на економіку і соціальні процеси в країнах, у тому числі в Нахчіванській Автономній Республіці, та в Україні.

Так, учений-економіст Мурадов Ш.М., розглядаючи суть цієї проблеми, відмічає: "Будучи соціальним лихом, безробіття робить величезний вплив на зниження рівня життя населення, погіршення демографічного положення, зниження суми зарплати в реальному секторі, збільшення податкової тягарю, на моральну і психологічну деградацію безробітних, втрати спеціальності, погіршення криміногенної ситуації, створення соціальної напруженості. Тому потрібно постійно боротися з цим лихом. Безробіття і особливо її стабільна форма призводить до моральної і психологічної деградації особи» [1, с. 352].

Слід зазначити, що проблеми зниження рівня безробіття населення і забезпечення їх повної і ефективної зайнятості є необхідною і постійною проблемою як в Азербайджанській Республіці, так і в Україні. Ця проблема знайшла своє вираження в трьох Державних Програмах з соціально-економічного розвитку регіонів в Азербайджанській Республіці (перша програма на період 2004-2008 рр.; друга – 2009-2013 рр., третя – на період з 2014 по 2018 роки) та в щорічних Державних програмах соціально-економічного розвитку України.

Слід підкреслити, що сьогодні скрутним є визначення статусу безробітного, оскільки в центрі реєстрації безробітних їх число постійно змінюється. В той же час існують різні підходи до визначення кількості безробітних. Виділяють чисельність офіційно зареєстрованих безробітних та чисельність безробітних за методологією МОП.

Так, зареєстровані безробітні згідно з чинним українським законодавством – це особи працездатного віку, які зареєстровані у територіальних органах центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері зайнятості населення та трудової міграції як безробітні і готові та здатні приступити до роботи.

В той же час безробітні за методологією МОП – особи у віці 15–70 років (зареєстровані та незареєстровані в державній службі зайнятості), які одночасно задовольняють трьома умовами: не мали роботи (прибуткового заняття); впродовж останніх чотирьох тижнів активно шукали роботу або намагались організувати власну справу; впродовж найближчих двох тижнів були готові приступити до роботи, тобто почати працювати за наймом або на власному підприємстві з метою отримання оплати або доходу. До категорії безробітних також відносять осіб, які приступають до роботи протягом найближчих двох тижнів; знайшли роботу, чекають відповіді тощо.

Рівень зареєстрованого безробіття в Україні та Азербайджані, зокрема у Нахчіванській республіці за період 2005-2010 років представлено наступними значеннями, наведеними у таблиці 1.

Таблиця 1 – Рівень безробіття Азербайджану та України у 2005-2010 рр.

Рік	Рівень зареєстрованого безробіття, % до кількості економічного населення країни	
	Азербайджан ¹	Україна ²
2005	7,6	4,4
2006	6,8	3,8
2007	6,5	3,3
2008	6,1	3,0
2009	6,0	2,9
2010	6,0	2,2
2011	6,0	2,5
2012	5,7	2,3
2013	4,7	2,4
2014	5,4	2,4
2015	5,3	2,7

¹ Джерело: CIA World Factbook

² За даними Державної служби статистики України

Як видно з представлених даних, рівень безробіття в Україні практично вдвічі менший за аналогічний показник в Азербайджані (Нахчіванській республіці), проте, незважаючи на різні значення цього показника, спільним є досить висока частка молоді серед зареєстрованого рівня безробіття. Так, в Азербайджані вона складає близько 42% [2, с. 458-459], в Україні цей показник становить значення більше 50% зареєстрованого числа безробітних [4]. Схожими залишаються й причини цього явища.

Безробіття є результатом кризи в процесах, що відбуваються на макро- і мікро-рівнях.

Безумовно, в цьому зіграла велику роль невідповідність між попитом і пропозицією. Але потенційне безробіття цим не обмежується. Безробіття і зайнятість не можна зв'язати тільки з ринком праці. Так, якщо навіть між попитом і пропозицією є нормальне співвідношення, то під впливом інших причин (поведінка різних демографічних груп, їх бажання і т.п.) створюється безробіття. В цілому безробіття є шкідливим станом не лише для окремої людини, його сім'ї, але й для держави. Вона, негативно впливаючи на зайнятість, знижує рівень життя населення, сприяє конфліктним ситуаціям, зменшує можливості зростання валового внутрішнього продукту країни. Зі збільшенням різниці між безробітними і працюючими знижується вартість робочої сили. Безробіття перетворюється на чинник психічних і фізичних захворювань. Нам представляється, що безробіття пов'язане з нижченаведеними проблемами:

- визначення статусу безробітного;
- визначення рівень безробіття;
- визначення чинників, що впливають на рівень безробіття;
- структура ринку праці і його стан;
- поведінка і рух безробітних;
- тривалість безробіття;
- обопільний зв'язок і вплив один на одного різних форм і видів безробіття (сезонність роботи, структура безробітних, види безробіття тощо).

Однією з форм безробіття виступає фрикційне безробіття. Фрикційне безробіття - ця така форма, коли працівник міняє місце роботи, переходить з одного місця на інший і у зв'язку з цим зайнятість тимчасово призупиняється. Це положення пов'язане з деякими особливостями, такими як швидкість руху робочої сили, зміна діяльності праці,

нормативно-правове регулювання тощо. Тому служби зайнятості повинні вести облік про наявність та появу нових робочих місць, що дозволить набагато полегшити цю проблему.

Іншою формою безробіття є структурне безробіття, яке пов'язане зі зміною структури в матеріальній і нематеріальній в сферах виробництва.

У пострадянських державах іноді в деяких галузях виробництва на деякий час роботу призупиняли. Зменшення потреби в робочій силі на окремих галузях пов'язане з розвитком науково-технічного прогресу, відкриттям нових конкретних місць і створенням нових галузей.

Зменшення потреби в робочій силі відбувається в певному циклі економіки. Зменшується потреба в продуктах, і підвищуються виробничі витрати.

Слід підкреслити, що розвиток малого і середнього підприємництва вказує на безповоротність ринкових відносин і має величезне значення у вирішенні проблеми зайнятості, розвитку економіки, збільшенні доходів населення, забезпеченні ринку товарами і тим самим гарантування продовольчої безпеки держави.

Проведені дослідження показують, що як в Нахчиванському економічному районі Азербайджану, так і в Україні досить мала частка підприємницької діяльності, безпосередньо пов'язаною із виробництвом продукції, товарів, робіт, послуг. Проведений аналіз виявив, що в цій сфері ще є певні складнощі і перешкоди. Це в основному пов'язано з нестачею фінансових ресурсів, техніки, високим рівнем витрат на транспорт, отриманням земельних ділянок для потреб виробництва, відсутністю виробничих будівель та інше.

Потрібно визнати, що як в Нахчиванській Автономній Республіці, так і в Україні в підготовці і перепідготовці грамотних і здатних кадрів є певні недоліки, що негативно позначається на формуванні професійного ринку праці, на рівні життя населення, його зайнятості і зниженні рівня безробіття. Тому для оволодіння молоддю спеціальностями і професіям потрібна ефективна політика державного регулювання.

Політику державного регулювання доцільно здійснювати таким чином:

- визначати характерні особливості соціально - економічного розвитку країн з урахуванням значної частки аграрного сектору як в Азербайджані, так і в Україні;

- для оволодіння молоддю спеціальностей і професій, а також для залучення їх до корисної праці, розробити нові методи матеріального і морального стимулювання, відкрити нові робочі місця по нових професіях і спеціальностях;

- в країнах для учбових закладів всіх освітніх рівнів з метою вивчення потреби ринку розробити ефективну маркетингову політику та постійно впроваджувати її в життя.

Вищезгадані заходи зроблять істотний вплив на ефективне рішення зайнятості молоді і підвищення рівня життя в країнах.

Література

1. Мурадов Ш. *Человеческий потенциал: основные тенденции, реалии, проблемы.* /Ш.М. Мурадов. – Баку: ЭЛМ, 201. – 660 с.
2. Самедзаде З. *Этапы большого пути (экономика Азербайджана за полвека, ее реалии и перспективы).* /З.А.Самедзаде. – Баку: Нурлар, 2015. – 936 с.
3. Лібанова Е. *Молодь та молодіжна політика в Україні: соціально-демографічні аспекти* / Е.М. Лібанова. – К.: Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України, 2010. – 248 с.
4. Лібанова Е. *Перехід на ринок праці молоді України* / Е. Лібанова, О. Цимбал, Л. Лісогор, І. Марченко, О. Ярош. Міжнародне бюро праці, Програма молодіжної зайнятості, Департамент політики зайнятості. – Женева: МОП, 2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/documents/publication/wcms_302648.pdf.
5. Раєвнева О. *Молодь на ринку праці в Україні: оцінка сучасного стану зайнятості* / О.В. Раєвнева, Нос І.О. //Глобальні та національні проблеми економіки. – №2. – 2014. –

с. 322-327 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://global-national.in.ua/archive/2-2014/64.pdf>